

„...számomra a szülőfalu egyfajta laboratórium szerepét töltötte be”

Beszélgetés Egyed Ákossal

1929. november 25-én született Bodos faluban a székelyföldi Háromszék megyében. Középiskoláit a sepsiszentgyörgyi Református Székely Mikó Kollégiumban végezte, ahol 1948-ban érettségizett. Egyetemi tanulmányait a Bolyai Tudományegyetemen 1948-1952 között végezte. Itt 1951-1952-ben gyakornoki teendőket látott el. 1952 decemberétől 1997 júniusáig a kolozsvári Történeti Intézetben dolgozott. 1992-től az Erdélyi Múzeum Egyesület nyelv-bölcsészeti és történettudományi szakosztályának elnöke s a Romániai Magyar Népfőiskolai Társaság elnöke. 1990-től az MTA külső tagja. 1989 után a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen három alkalommal meghívott előadóként működött ahol c. egyetemi tanári s díszdoktori diplomát kapott.

Professzor Úr! Ön az erdélyi magyar történészek egyik legendásan nagy munkabírási s komoly tudományos eredményeket produkáló tagja. Egy olyan környezetben lett azzá, amely nem mindig segítette – jobbra inkább gátolta – a forrásorientált történeti munkát. Kifejezetten érdekes lehet tehát, hogy otthonról milyen muníciót hozott magával, s mi irányította figyelmét a történelem, a nemzeti történelem felé?

Egy háromszéki székely kisfaluban, Bodoson születtem. Édesapám Egyed Géza tanító volt, édesanyám Gáspár Julianna – ahogy mondják – háztartásbeli. A család gazdálkodással is foglalkozott, mert a tanítói fizetés soha nem volt olyan, hogy abból egy nagyobb család megélhetett volna. Mi hárman voltunk fiútestvérek, és egy örökbetett leány unokatestvér, tehát négyen gyermekeskedtünk. A szülőfalu nagy élményt jelentett számomra, hiszen abban az időben – 1929-ben születtem s 1940-ig gyermekeskedtem a szülőfalumban – nagyon jó helyzetben lévő kisgazdaságokból állt. A falusi társadalom kiváló közösség volt, igen sok gyermek járt iskolába – jártunk együtt iskolába –, s a gyermekkori élmények mellett belém ivódtak ennek a különleges közösségnek a mindennapjai, az a rendkívüli szorgalom, ahogy a székely kisgazda művelte a kis földjét. Sok nagycsaládot volt képes ez a kisbirtok eltartani. Emellett már kisgyermekkoromban hozzászóltam a mezőrcéjához, tehát a gazdaság műveléséhez, és ez bizonyos vonzalmat ébresztett bennem a néprajz, az agrártörténet iránt, amit magammal vihettem. Később ez felerősödött, mert 1940-ben a Mikó Kollégiumba kerültem – tehát pont akkor, amikor Észak-Erdély Magyarországa lett, s ekkor sok gyermek kezdett felsőbb iskolákban tanulni –, s ott bizonyos szemléletbeli váltás következett be. Magyar tananyagot tanultunk, magyar oktatási program szerint, vagyis pár évig magyar történelmet is hallgattunk, igaz, főleg az alsós osztályoknak szánt tankönyvekből, de azért meghatározó volt ez is az életemben. Jött a háború vége, 1944-ben hamarabb bevégeződött a tanév, s én hazakerültem és kimaradtam másfél évet az iskolából. Mivel édesapám és két fiútestvérem a fronton volt, rám és édesanyámra maradt a kisgazdaság művelése, s akkor beálltam egyszerűen a falusi legények közé gazdálkodni. Állítólag nagyon jól csináltam, megtanultam a földművelés csínját-bínját, vetni, aratni, kaszálni, szántani. Ennek köszönhettem a későbbiekben, hogy számomra a szülőfalu egyfajta laboratórium szerepét töltötte be. Mindig, amikor parasztkérdéssel, agrárkérdéssel foglalkoztam, visszaemlékezhettem, hogy vajon ez hogy is volt nálunk; amit olvasok az így lehetett-e, vagy mégsem. Rendszeresen vissza tudtam következtetni, hogy hogyan működött ez a kisgazda-társadalom, és arra is, hogy hogyan működött a háború idején, amikor a katonaköteles férfiak nagy

része odavolt a háborúban, és a nők, a gyermekek és az öreg emberek hogyan vették át és töltötték be azt a szerepet, ami korábban a férfiak dolga volt. Arra a megfigyelésre jutottam, hogy nagyon gyorsan alkalmazkodtak a változó feltételekhez, s a háborús megpróbáltatásokat sokkal könnyebben viselte el a falu együtt, mint az egyes családok külön-külön. Amíg meg nem jött a hír a családokhoz, hogy a fiuk vagy a család fő cseszt, addig szinte észre sem lehetett venni, hogy háború van, olyan természetes módon folyt a munka. A hír hallatán aztán szinte összeroskadt a család, de a közösség mindig segített a csapás elviselésében. Úgy gondolom, igaz a lélektannak az a megfigyelése, hogy a kollektív csapást a közösség könnyebben elviseli, mint az egyén az őt ért megpróbáltatást.

Csetri Elek professzor – az Ön pályatársa – egyik interjújában azt fejtette, hogy az erdélyi magyarságnak óriási az igénye saját múltjának megismerésére. „A teljesebb önmegismerés igénye pedig azt jelenti, hogy nemzetiségünknek megvannak a maga különleges történeti kérdései, és ez történéseinkre az általánosan túl, sajátos feladatokat is ró.” Ez az önmegismerési igény, a történelmi múlt sajátosságainak feltárása és bemutatása befolyásolta Önt is a pályaválasztásban?

Ez bizony komoly felelősség s egyben komoly kihívás is, de gyerekfejjel azt hiszem az ember még nem érzi ezt át igazán. Más élményekre is szükség van ahhoz, hogy valaki a történelem felé orientálódjon. A háború után visszakerültem a székely Mikó Kollégiumba – tanáraink egy része is visszajött, akik nem pusztultak el a háborúban –, s volt egy igen jó történelemtanár, Bányai László, aki megszerettette velünk a történelmet. Nagyon jó előadó volt, és szelektált a tananyagban. Román történelmet tanultunk ugyan, de ő úgy tanított, hogy ebben benne volt Magyarország történelme is. Ami a tankönyvben volt, annak egy részére legfeljebb annyit mondott, hogy ezt el kell olvasni. A református kollégiumban az iskolák államosításáig, 1948-ig, a március 15-ék rendszeres megünneplése volt a másik esemény, ami a történelem felé fordította a figyelmemet. Magyaritanárunk volt még meghatározó élmény számomra, aki fiatalember volt, nagyon tisztelte Kossuthot, s az ő beszédeit, szónoklatait rendszeresen beépítette a tananyagba. A családjunkban is élt a 48-as hagyomány. Gyermekkoromban nagyapámnál a padláson volt egy hatalmas kard, a dédnagyapánké, aki tizedes volt 1848-ban. Ezt mi nagy csodálattal forgattuk és emelgettük, szülcink pedig elmesélték, hogy hogyan kell azzal, mint kegyeleti tárggyal bánni. Nagyapám azonban, aki tanító volt és megrögzött 67-es, kormánypárti – mesélte is édesanyám, hogy a választások alkalmával többször beverték nagyapám ablakát, mivel a falu 48-as érzelmű volt –, a kardot nem tisztelte, s a négy lányának csináltatott a kard éléből négy vágókést. Ez persze kegyelet-sértés volt, de mivel a kés gyakran került a kezünkbe, mindig eszünkbe jutott, hogy az miből is készült. Apám is szerette és tudta is a történelmet – különösen a Rákóczi szabadságharcot és 1848-49-et –, s ez is hozzájárult ahhoz, hogy a figyelmem, érdeklődésem a történelem felé irányult. Olvasmányélményeim közül elsősorban Petőfi verseit és Kossuth beszédeit említeném meg. A szobánk falán is volt egy Kossuth kép, az, amelyiken 1848. július 11-én kéri az országgyűlést az újoncmegajánlásra.

1948-ban végeztem a középiskolában, utána Kolozsvárra a Bolyai Tudományegyetemre kerültem, ahol többnyire fiatal tanáraink voltak. De ott volt például László Gyula, Encz Géza, Tettamanti Béla, akiknek egy év múlva kellett hazajönniük. Az ő előadásai különösen nagy élményt jelentettek. De a fiatal oktatók is színvonalas órákat tartottak. Igaz ők többnyire a középiskolából kerültek az egyetemre, de szinte mindegyiküknek jelent már meg akkor a könyve, tanulmánya. Az államosítás után természetesen a tananyagot nálunk is osztályharcos szemléletűre írták át, a parasztfelkeléseknek, munkásmozgalmaknak nagyobb jelentőséget tulajdonítottak, mint ami azokat megilleti, s háttérbe szorult az egyháztörténet, a magyar nemzet története. Természetesen amennyire lehetett igyekeztünk ezzel is foglalkozni, különösen Márki Sándor munkái forogtak közköze. Érdekes módon én nagyon szerettem az egyetemes történetet, s már negyedéves koromban kineveltek gyakornoknak, szemináriumot vezettem az alsóbb évfolyamokon, és majdnem biztos voltam abban, hogy

egyetemes újkori témával fogok foglalkozni, hiszen ebbe bele tudtam képzelni az egyes nemzeti történelmeket is. 1951-ben azonban komoly osztályharcos fordulat következett be Romániában. Elkezdődött a családok származásának kutatása, s apám azért a kis földért, amit anyám hozott a családba kuláklistára került. Ennek következtében nekem felmondtak az egyetemen, ez egybeesett tanulmányaimnak a befejezésével. Olyan szerencsém volt azonban, hogy ekkor jött Bukarestből egy hármás bizottság, a végzős hallgatókat maguk elé citálták, s afelől faggatóztak, hogy ki szeretne tudományos pályára menni. Ekkor szervezték át a Román Akadémiát Román Szocialista Köztársaság Akadémiájává, s mivel addig sohasem volt magyar tagja, kutatója az Akadémiának, most be akartak vonni néhány kisebbségit is. Ez engem megváltásként ért, hiszen már tudtam, hogy felmondtak az egyetemen, s mivel alkalmasnak találtak, rövidesen megkaptam a kinevezésemet az Akadémia kolozsvári fiókjába. Közben kaptam egy négyhónapos katonai kiképzést, miután jelentkeztem az akadémián, ahol Constantin Daikovic volt az igazgatója a történeti intézetnek. Én voltam az intézet első magyar tagja, aki teljes normával – ahogy mi mondtuk – mint kutató kapott ott állást. Miután megtudta, hogy székely vagyok, nagyon érdekesen reagált erre. Elgondolkozva a következőket mondta nekem: „Te, nektek komoly katonai vezetőtök volt a történelmek során.” Én a székelység hadtörténetével korábban nem foglalkoztam, nem tudtam, hogy a székely ármádiának főkapitánya volt, ezért nem értettem, hogy miért mondja ezt nekem. De ettől kezdve ő egészen másképp viszonyult hozzám. Úgy látszik, a székelység katonai szervezettsége különösen foglalkoztatta őt. Az intézet aligazgatója persze azonnal beosztott a társadalomtörténeti csoportba, vagyis a munkásmozgalom, a parasztmozgalmak tanulmányozását végző csoporthoz.

Mennyire érezte ezt kényszerpályának, fel tudta-e használni az itt szerzett ismereteket a későbbi kutatásaihoz?

Itt szerencsére elsősorban dokumentumok gyűjtése, feltárása volt a feladatunk. A téma nem állt ugyan közel hozzám, de sok érdekességet rejtett magában. Izgalmas volt például annak tanulmányozása, hogy hogyan állították át a kolozsvári munkásságot internacionalista platformra, és Hermann Ottóék hogyan küzdöttek azért, hogy a munkásság megtartsa nemzeti jellegét. Az egyik aligazgató azonban megbízott, hogy kutassam fel az 1904-es élesdi parasztmegmozdulás eseményeit, s ez már közelebb állt hozzám. Ő egyébként képviselő volt azon a környéken, s ezért egy alkalommal elvitt magával, hogy beszélgessek az események még élő szemtanúival. Emellett elmentem Váradra, ahol a levéltárban tulajdonképpen érintetlen anyagot kaptam az eseményekről, ügyészégi jelentést, csendőrségi jelentést, kimutatót a sebesültekről és halottakról, kb. száz ember kihallgatási jegyzőkönyvét. Ebből írtam egy kis dolgozatot – természetesen román nyelven, hiszen magyarul nem lehetett publikálni –, amelyet, bár első munkám volt, nagyon jól fogadtak. Magyar történeti kérdéssel nem foglalkozhattam, de rövidesen sikerült a mozgalmak kutatásáról áttérnem az agrárkérdésre. Gazdaságtörténettel kezdhettem foglalkozni, s ebből a témából – a parasztság Erdélyben a századfordulón – született meg a disszertációm s az első könyvem. Ennek volt egy figyelemre méltó eredménye, amit, úgy vélem, sokan nem vettek észre, s ezért fontosnak tartom itt kiemelni. A történeti Erdélyben kutatásaim alapján nem volt nagybirtokrendszer. Ott kisgazda-társadalom alakult ki 48-ban, a szántóbirtok 70%-a kisbirtok volt, s csak a maradék 30% tartozott a 100 holdnál nagyobb birtoktesthez. A nagybirtok Erdélyben az erdő- és legelőbirtokra korlátozódott. Természetesen észrevettem, hogy Biharban vagy Arad környékén más volt a helyzet, ott kimutatható a nagybirtok túlnyomó jelenléte. De a felismerés azt mutatta, hogy kiigazítandó az a historiográfiai megállapítás, mely szerint Erdélyben a magyar nagybirtok uralta az agrártársadalmat. Emellett finoman sikerült azt is megfogalmaznom, hogy a kisbirtok nem mindig életképtelen, életképessége, gazdaságossága inkább a történelmi körülményektől függ. S a 19. sz. második felében – de a 20. században is – a 8-10 holdas kisbirtok Erdélyben életképes volt, és nagyon lényeges, hogy nem „termelt” mun-

kanélikuséget. A másik kérdés, amellyel a 60-as évektől komolyan foglalkozni kezdtem, 1848-49 története volt, különösen Háromszéken.

Ez nagyon érzékeny, kényes téma talán még napjainkban is, s gondolom, nem kevésbé volt az az 1960-as években. Hogyan sikerült a váltás? Ráadásul úgy, hogy egy magyar múltbívár nyúlt a témához, akinek a gyökerei is ott vannak.

Azt mondhatom, hogy az 1950-es évek voltak a legosztályharcosabb évek. A 60-as évek közepétől egyfajta enyhülés következett be. Nem volt ez áttörő, mélyreható enyhülés, de egy kis változás kezdődött. Tudták azt, hogy mi, magyar kutatók nem csak azzal foglalkozunk, amit előírnak, hiszen ebben az időben kezdtünk el publikálni a *Korunkban* és egyéb orgánumokban. A lapok már vállalkoztak arra is, hogy magyarul jelentessenek meg történeti értékezeseket, a munkaidőnk egy részét tehát arra használtuk, hogy saját történelmünket kutattuk, s efelett szemet hunytak, nem tiltották meg az ilyen irányú munkákat. S mivel 1968 előtt volt egy évfordulós készülődés, elhatároztam, hogy az addigi anyagaimból megírom Háromszék önvédelmi harcát 1848-49-ben.

A hallgatóságos beleegyezés azt is jelentette, hogy a kutatások elé sem gördítettek akadályt? Tehát szabadon lehetett használni a levéltári anyagokat minden korlátozás, megkötés nélkül?

Akkor még az Erdélyi Múzeum Egyesület levéltárát nem vette át teljesen az állami levéltár, így ott szabadon kutathattam. Az anyag jó része ráadásul még nem is volt rendezve. Itt kitűnő emlékiratokat, jelentéseket találtam, és elmentem Sepsiszentgyörgyre is, ahol még szintén magyar levéltáros dolgozott. A kutatáshoz persze szerencse is kell, s itt a levéltárban elsőként került kezembe a legfontosabb dokumentum, a háromszéki fegyveres bizottság ellenállásra felszólító jegyzőkönyve. Ez kiváló támpontot nyújtott a munkámhoz, s nagyon jó dokumentumok kerültek elő családi levéltárakból is. Ezekből nemcsak a harci cselekményeket tudtam immár rekonstruálni, hanem az önvédelmi harc belügyeit is világosan fel lehetett fejteni. Hogyan látta el a falu saját fiait, katonáit élelemmel, felszereléssel mindaddig, míg a kormányzat ezt meg nem szervezte. Hogyan működött a riasztórendszer. Azt olvastam például, hogy harangharmónia jelezte az ellenség közeledtét, s ezzel hívták fegyverbe a katonákat is. De az önvédelmi harc azért is figyelemre méltó és csodálatos, mert a szerveződés pillanatában tehermentesítette Magyarországot. Puchner tábornok ugyanis nem tudott császári erőket küldeni, mivel lekötötte erejét és figyelmét a székely mozgalom. A könyvnek nagyon pozitív magyarországi visszhangja volt, többen írtak róla, ami nagyon jól jött nekem otthoni elszigeteltségemben. Háromszék feldolgozása után már egyszerűbb volt a helyzetem, mert ezt a munkát kellett kiszélesítenem Erdély egészére.

A „Háromszék 1848-1849” című monográfiája 1978-ban jelent meg. Az Erdély 1848-1849-es történetét feldolgozó kétkötetes munkája pedig csak 1998-99-ben. Mi ennek az oka? Professzor Úr ennnyire kötődik az évfordulókhoz?

Az évfordulók kétségtelenül szép állomásai egy tudományos pályának, de a húszéves „kétségek” voltak prózaibb okai is. A Ceausescu-időszakban ugyanis látványosan megnehezédtek a kutatás feltételei, s nem lehetett megjelentetni kifejezetten magyar vonatkozású politikatörténeti feldolgozásokat, hacsak nem fogadta el az ember a hivatalos történetírás útmutatásait. Ezért elővettem a korábbi gazdaságtörténeti, társadalomtörténeti kutatásaimat, továbbfejlesztettem, továbbgondoltam azokat, s ezek eredményeiből jelent meg egy tanulmánykötet a *Falu, város, civilizáció*. A célom az volt, hogy ebben a kényszerhelyzetben az erdélyi falvak társadalmi tipológiáját egy 1848-ban készült összefoglalás alapján felvázoljam. Ez az összefoglalás akkor készült, amikor 1848-ban a magyar kormányzat azt kezdte puhatolni, hogy a választójog kiszélesítése milyen változásokat idézhet elő Erdélyben, falvanként hányan kapnak választójogot stb. Ebből végül is sikerült kimutatnom, hogy a különböző társadalmi rétegek egy közösség keretében hogyan működnek együtt, hogyan erősítik vagy

gyengítik egymást. Kiderült például az, hogy sokszor a jobbágytartó földesúr a jobbágyaival fogott össze mondjuk a szabad székelyek ellen. Bebizonyosodott továbbá, hogy a faluközösség még mindig mindíg működött, különösen a legeltetés, faízás tekintetében. S kiderült az is, hogy a társadalom, a gazdaság működésében a szokásjognak, a szokásoknak továbbra is óriási szerepük volt. Ezekkel a kutatásokkal cáfolni tudtam a román historiográfia azon tézisé, hogy a dualizmus időszaka Erdély történetének a legsötétebb korszaka. Hiszen ez az időszak valójában a gazdaság látványos fejlődését eredményezte itt is, a civilizációs vívmányok Magyarország felől elérték Erdélyt is, gondoljunk a vasútra, a hitelrendszerre, az egészségügyi hálózat kiépülésére, a városiasodás folyamatára. A városok főterei mindmáig mutatják ezt a csodálatos három és fél évtizedet. S bár a szakma elismerte ezeket az eredményeket, az oktatásba nem kerültek be. Ott ugyanis nagyon szigorú előírások voltak érvényben továbbra is. Nekem pedig nem volt módom, hogy egyetemen tanítsak, igaz, rengeteg helyre hívtak előadásokat tartani, de ez nem pótolhatta azt az élményt, s nem teremthette meg azt a lehetőséget, amit a rendszeres, folyamatos tanítás nyújthat.

S ha már szóba került, röviden kitérnék még az 1998-99-ben megjelent kétkötetes Erdély munkámra, amely egyfajta összegzése is az elmúlt évtizedek kutatásainak. Itt azt szerettem volna világosan bemutatni, hogy az erdélyi magyarság milyen villámgyorsan reagált a pesti, magyarországi csemenyekre, hiszen a reformkor ezt alaposan előkészítette. Órák alatt megszületett a kolozsvári program, amely a március 3-i felirati javaslat alapján készült, de ebben első helyre került az unió, s megszületett a jelszó: unió vagy halál. Ezt módszeresen félremagyarázza mind a román, mind a szász történetírás, mert úgy értelmezik, hogy aki nem szavazza meg, annak meg kell halnia. Holott ez azt jelenti, hogy számunkra létkérdés az unió, mert ezáltal lehet átvenni a magyarországi eredményeket, és legitimálni, konszolidálni a helyzetet. Ezt a magyar politika felismerte, olyannyira, hogy Wesselényi és társai Pesten szerettek volna erdélyi országgyűlést tartani, de tervük nem sikerült, mert a magyar főrendiház és Bécs természetesen nem egyezett bele. Ráadásul Erdélyben csak két és fél hónapos harc után tudják az uralkodóval összehívni az országgyűlést, s eközben a nemzetiességi viszonyok itt jóvátehetetlenül megromlottak. A munkámban a polgárháború kirobbanásának időpontját és kiváltó okait kíséreltem meg nagyon erősen forrásokra támaszkodva lelapogatni. A másik izgalmas kérdés az volt számomra, hogy Kossuth politikája mikor és miért válik erőteljessé a románok és szászok irányában. Nos ez egyértelműen 1849. január elejéhez köthető, amikor Bem éppen Észak-Erdély felszabadításán ügyködik, s a hátában január 9-én Axente-Sever román fölkelői elpusztítják Nagycenyedet. Kossuth ekkor leváltotta Beöthy kormánybiztost, s január 27-én egy energikusabb embert, Csányi Lászlót nevezte ki Erdély teljhatalmú országos biztosává. Ráadásul Brassó és Szecsen behívták az oroszokat, s ez végérvényesen megkeményítette Kossuthék állásfoglalását. Úgy érzem tehát, hogy bizonyos kérdésekben – felelősség, háborús áldozatok – sikerült új eredményeket hoznom ebben a két kötetben.

A nagy összefoglaló munka megírása után milyen tervei vannak, milyen témán dolgozik jelenleg Professor Úr?

Most éppen az utolsó erdélyi rendi országgyűlésről írok könyvet. Azt vizsgálom, hogy miért csúszik az összehívása, utólag miért változtatták meg az országgyűlés időpontját. S terveim között szerepel még egy Mikó Imre-monográfia megírása is, amelyhez már bőven gyűjtöttem anyagot. Úgy érzem, az ő életpályájának feldolgozásával nagy adósságot törleszthetünk. 1990 óta természetesen lényegesen könnyebb a helyzetem, hiszen rendszeresen kutathatok Magyarországon. Addig kétévente kaptam útlevelet, persze időközben kialakultak a személyes kapcsolatok is a magyarországi történészek kollégákkal, levéltárosokkal, könyvtárosokkal. 1990-ben választottak az Akadémia külső tagjává, ez szintén a folyamatos munkát segíti, de egyben felelősséget is jelent. Magyarországi kutatásaimat tulajdonképpen ettől az időponttól nevezhetem rendszeresnek, s emellett lehetőséget kaptam arra is, hogy

Debrecenben és Pesten vendégtanárként taníthassak. Beépültem tehát egy kicsit a magyar történettudományba is. Rendszeresen részt veszek tudományos konferenciákon, s ha meghívják, szívesen tartok előadásokat bárhol. Ez a kapcsolattartás tehát immár nem formális, kicserélhetők az eredmények. A határokon túli magyarság czálat is érezheti, hogy – bár sok problémával küzd – része az anyanemzetnek.

Professzor Úr, köszönöm a beszélgetést, s további munkájához jó erőt és egészséget kívánok!

Az interjút készítette: Pelyach István

Egyed Ákos műveinek bibliográfiája

Könyvek

1. A megindult falu. Tallózás a régi erdélyi faluirodalomban 1849-1914. (Bevezetővel és jegyzetekkel ellátta Egyed Ákos.) Bukarest, 1970. 162 old.
2. Az utazás divatja. Útleírások és útijegyzetek az 1848 előtti Erdélyből. (Bevezetővel és jegyzetekkel ellátta Egyed Ákos.) Bukarest, 1973. 196 old.
3. A parasztság Erdélyben a századfordulón. Társadalom- és agrártörténeti áttekintés. Bukarest, 1975. 301 old. (Monográfia)
4. Háromszék 1848-1849. Bukarest, 1978. 258 old. (Monográfia) (Második kiadás: 1979.)
5. Falu, város, civilizáció. Tanulmányok a jobbágyfelszabadítás és a kapitalizmus történetéből Erdélyben 1848-1914. Bukarest, 1981. 360 old. (Tanulmánykötet)
6. Csutak Vilmos: Közösség és művelődés. Válogatott írások. Bukarest, 1993. 290 old. (Egyed Ákos gondozásában és bevezető tanulmányával.)
7. A korszerűsödő és hagyományőrző Erdély I-II. Csíkszereda, 1997. I. 358 old., II. 367 old. (Tanulmánykötetek)
8. Erdély 1848-1849. I. Csíkszereda, 1998. 349 old.
9. Erdély 1848-1849. II. Csíkszereda, 1999. 363 old.

Társzerzőként írt munkák

10. Munkás- és parasztmozgalmak Erdélyben 1905-1907. Bukarest, 1962. 345 old.
11. Din istoria Transilvaniei II. kötet. București, 1963. Szerkesztette: M. Constantinescu (Egyed Ákos: 265-291. old.); Erdély története II. Bukarest, 1964. (Egyed Ákos: 311-374. old.)
12. Documente privind revoluția de la 1848 în Transilvania I. – 2 martie – 12 aprilie 1848. Szerkesztette: Șt. Pascu – V. Chereșteșiu. București, 1977.
13. Documente privind revoluția de la 1848 în țările române. C. Transilvania II. – 12-29. aprilie 1848. Szerkesztette: Șt. Pascu – V. Chereșteșiu. București, 1979.
14. Documente privind revoluția în țările române C. Transilvania III. – 30 aprilie – 14 mai 1848. Szerkesztette: Șt. Pascu. București, 1982.
15. Documente privind revoluția de la 1848 în țările române. C. Transilvania. IV. – 14 – 25 mai. 1848. Szerkesztette: Șt. Pascu. București, 1988.
16. Documente privind revoluția de la 1848 în țările române C. Transilvania. V. – 26 mai – 4 iunie 1848. Szerkesztette: Șt. Pascu. București, 1992.
17. Documente privind revoluția de la 1848 în țările române. C. Transilvania VI. – 5-16 iunie 1848. Szerkesztette: Șt. Pascu. București, 1998.
18. Două sute de ani de siderurgie în Reșița. Kolozsvár, 1971.
19. Az agyagfalvi Székely Nemzeti Gyűlés 1848 októberében. Az agyagfalvi Székely Nemzeti Gyűlés 150. évfordulója 1848-1998. Agyagfalva, 1998.

Tanulmányok

1. În legătură cu dezvoltarea mișcării muncitorești din Transilvania în anii 1905/1907. = Studii și referate privind istoria României. București, 1954. partea a II-a. 1325-1352. (Társszerző)
2. Despre răscola antifascistă din Bulgaria în 1923 și ecoul ei în presa contemporană din România. = Studii și referate privind istoria României. 1954. 1587-1606. (Társszerző)
3. Lupta comună a țăranilor români și maghiari din Aleșd în 1904. = Studii, VIII. évfolyam, 1955. 2. sz. 31-50.
4. Az első orosz forradalom hatása Erdély munkásmozgalmára. = Utunk, X. évfolyam, 1955. 4. sz., január 28.
5. Istoricul asociațiilor muncitorești din Transilvania între 1868-1872. = Studii, IX. évfolyam, 1956. 6. sz. 27-50.
6. Ecoul răscolci țărești din 1907 din România în Transilvania. = Studii și cercetări de istorie, 1-4. sz. 1956. 151-171.
7. Ecoul revoluției populare ruse în Transilvania. = Relațiile româno-ruse în trecut, București, 1957. 193-213. (Társszerző)
8. Az 1907-es parasztfelkelés. = Korunk, XVIII. évfolyam, 1957. 2-3. sz. 156-163.
9. Despre mișcarea muncitorească din Transilvania între anii 1880-1890. = Studii, X. évfolyam, 1957. 4. sz. 33-56.
10. Az 1907-es parasztfelkelés viszhangja Erdélyben. Adalékok az 1907-es felkelés történetéhez. Bukarest, 1957. 57-101.
11. Grevele de seceriș din Transilvania de la sfârșitul sec. al XIX- și începutul sec. al XX-lea. = Anuarul Institutului de istorie. Cluj, II. évfolyam, I-II. 1957. 219-240.
12. Cu privire la creșterea numerică a muncitorimii industriale din Transilvania după 1848 și până la primul război mondial. = Din istoricul formării și dezvoltării clasei muncitoare din România. Szerkesztette: N. N. Constantinescu, București, 1969. 433-536.
13. Date în legătură cu dezvoltarea industriei mari de pe teritoriul regiunii Cluj în a doua jumătate a sec. XIX-lea. = Probleme muzeografice, 1960. 260-269.
14. Mișcări și frământări țărești din Transilvania la începutul secolului al XX-lea. = Problema agrară și mișcarea țărească din România Szerkesztette: D. Hurezanu. București, 1961. 270-319.
15. Aspecte ale dezvoltării industriei mari din Transilvania între anii 1867-1873. = Anuarul Institutului de istorie, Cluj, V. évfolyam, 1962. 145-177.
16. Sistemul bănesc în Transilvania între 1867-1918. = Sistemul bănesc al leului. București, 1963. 136-245. (Társszerző)
17. A század eleji szocialista mozgalom és az élesdi sortűz. = Korunk, XXIII. évfolyam, 1964. 4. sz. 504-509.
18. Az I. Internacionálé cizméinek térhódítása Erdélyben. = Korunk, XXIII. évfolyam, 1964. 9. sz. 1242-1249.
19. Contribuții la problema studierii mișcărilor și frământărilor țărești din fostele comitate Arad și Bihor în anii 1903-1904. = Anuarul Institutului de istorie, Cluj, VIII. évfolyam, 1965. 213-234.
20. Marca industriei a morăritului în Transilvania în a doua jumătate a sec. al XIX-lea. = Acta Musci Napocensis, II. évfolyam, 1965. 2. sz. 479-496.
21. Der Tätigkeit der Temesvarer Allgemeinen Arbeiterassoziation. = Forschungen zur Volks- und Landeskunde, 8. köt. 1965. 1. sz. 49-67.

22. Despre geneza și situația proletariatului agricol din Transilvania. = Anuarul Institutului de istorie, Cluj, X. évfolyam, 1967. 197-218.
23. Az 1907-es parasztfelkelés hatása Erdélyben. = Korunk, XXVI. évfolyam, 1967. 3. sz. 333-338.
24. Unele caracteristici ale dezvoltării industriale în Transilvania la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea. = Acta Musci Napocensis, V. évfolyam, 1968. 251-264.
25. Székely vándorlás a századfordulón. Korunk, XXVII. évfolyam, 1968. 5. sz. 743-750.
26. Benedek Elek a székelykérdésről. Korunk, XXVIII. évfolyam, 1969. 9. sz.
27. Mișcări și frământări țărănești din Transilvania în anii 1900-1902. = Anuarul Institutului de istorie, Cluj, XII. évfolyam, 1969. 145-161.
28. Az erdélyi faluirodalom fejlődése a XIX. század második felében és a XX. század elején. = Aluta, 1970. 1. sz. 217-233.
29. Problema emigrării țărănimii din Transilvania. = Acta Musci Napocensis, VII. évfolyam, 1970. 365-378.
30. Braun Róbert falumonográfiái. Korunk, XXIX. évfolyam, 1970. 12. sz. 1827-1833.
31. A táj történet-kutatás néhány kérdése. Korunk, XXIX. évfolyam, 1970. 12. sz. 1831-1836.
32. Vázlatok a jobbágyfelszabadítás és a zsellérkérdés történetéhez. = Aluta, III. évfolyam, 1971. 255-278.
33. Despre lucrările sociografice ale lui Robert Braun. = Terra Nostra, 1971. 421-430.
34. Despre problema țărănească în comitatul Satu Mare în a doua parte a sec. al XIX-lea. = Studii și comunicări, Satu Mare, 1972. 237-256.
35. Despre caracterul mișcărilor țărănești din Transilvania la sfârșitul secolului al XIX-lea. = Anuarul Institutului de istorie, Cluj, XV. évfolyam, 1972. 339-353.
36. Probleme actuale ale cercetării de istorie economică și socială în epoca modernă. = Anuarul Institutului de istorie, Cluj, XVI. évfolyam, 1973. 445-455.
37. Mi az igazság Gábor Áronról. = A Hét, V. évfolyam, 1974. jún. 28. 8.
38. Structura proprietății funciare în Transilvania la sfârșitul secolului al XIX-lea. = Anuarul Institutului de istorie, Cluj, XVII. évfolyam, 1974. 136-155.
39. Tenyészállat-kiállítások és vásárok Székelykeresztúron. = Almanahul Muzeului din Cristuru Secuiesc. A székelykeresztúri Múzeum Évkönyve, 1974. 229-242.
40. A moldvai és havasalföldi forradalom a magyar sajtó tükrében. = 1848. Arcok, cizmék, tettek. Bukarest, 1974. 144-162.
41. A jobbágyfelszabadítás a kolozsvári országgyűlésen. = 1848. Arcok, cizmék, tettek. Bukarest, 1974. 84-107.
42. Contribuții la studiul tipologice sociale a târgurilor și satelor transilvănene din 1848. = Sub semnul lui Clio, Cluj, 1974. 174-178.
43. Az újkori Kolozsvár képe. = Utunk, XXIX. évfolyam, 1974. július 26.
44. Emigration of Transylvanian peasants at the beginning of the 20th century. = Nouvelles études d'histoire. Bukarest, 1975. 251-258.
45. Inceputurile revoluției burghezo-democratice din 1848 în Trei Scaune. = Studii de istorie a naționalităților conlocuitoare din România și înfrățirea lor cu națiunea română, București, 1976. 181-221.
46. Az 1848-as forradalom kezdetei Háromszéken. = Tanulmányok a romániai együttlakó nemzetiségek történetéből és együttműködéséről a román néppel. Bukarest, 1976. 190-231.
47. Nicolae Bălcescu în presa maghiară din anii 1848-49. = Studia et Acta Musci N. Bălcescu, IV. kötet. 1976. 63-76.

48. Problema agrară în Transilvania la sfârșitul secolului al XIX-lea. = Memoriile Secției de științe istorice ale Academiei R. P. R., seria IV. 1975-1976. 49-61.
49. A székely hadrendszert és katonai társadalom a XVI. századig. = Korunk, XXVI. évfolyam, 1976. 4. sz. 294-301.
50. Erdővidék társadalma a XVIII. század közepén. = Aluta, VII-VIII. évfolyam, 1975-1976. 73-85.
51. Az 1877-es függetlenségi háború történeti előzményei és lefolyása. = Tóllal és fegyverrel. Bukarest, 1977. 5-29.
52. Jegyzetek a helytörténetről. = Művelődés, XXX. évfolyam, 1977. 5. sz. 27-28. és 6. sz. 11-13.
53. Helynév és történelem Erdélyben. = Utunk, XXXII. évfolyam, 1977. IV. 22. 16. sz. 4.
54. Problema agrară în Transilvania la începutul sec. XX. = Tribuna, XXI. évfolyam, 1977. III. 31. 13. sz. 5-6.
55. 1848 nemzeti és társadalmi jellege. = Korunk, XXXV. évfolyam, 1978. 5. sz. 356-364.
56. Az idők tanúja. = A Hét, IX. évfolyam, 1978. VIII. 11. 32. sz. 11.
57. Az Ellenőr és a jobbágyszabadság. = A Hét, IX. évfolyam, 1978. IX. I. 35. sz. 11.
58. Sistemul militar și organizarea armatei la secui cu precădere în sec. al XVI-lea. = Răscoala secuilor din 1595-1596. Szerkesztette: Demény Lajos. Bukarest, 1978. 77-96.
59. 1848 – az önvédelem hősei: Berde Mózes, Gál Dániel, Bíró Sándor. = Fórum, Sepsiszentgyörgy, 1978. július 12-13.
60. A székely hadkötelezettség és hadszervezet, különös tekintettel a XVI. századra. = Székely felkelés 1595-1596. Szerkesztette: Demény Lajos. Bukarest, 1979. 47-59.
61. Keressük Orbán Balázs titkait. = A Hét, X. évfolyam, 1979. 15. 443. sz. 9-11.
62. A társadalmi kérdés Udvarhelyen az 1848-1849-es forradalom idején. = Aluta, XII. évfolyam, 1980. 155-170.
63. Berde Mózes 1848-ban. = Keresztény Magvető, LXXXVI. évfolyam, 1980. 1-2. sz. 27-33.
64. Történelmekutatás és történelmi tudat. = Korunk, XXXIX. évfolyam, 1980. 7-8. sz. 484-489.
65. Tájékoztató. = Néprajzi dolgozatok, 1981. 7-16.
66. A Székelyföld megismerésének forrásai. = Korunk Évkönyv, 1981. 215-223.
67. Nagy Sándor és az 1848-as történeti hagyomány. = Aluta, 1981. 79-89.
68. Mikó Imre két történelmi vonatkozású levele. = Nyelv- és Irodalomtörténeti Közlemények, XXV. évfolyam, 1981. 2. sz. 202-208.
69. Kolozsvár vonzása és vonzáskörzete a XIX. században. = Korunk, XLI. évfolyam, 1982. 4. sz. 279-286.
70. Csutak Vilmos tudományszervező tevékenysége. = Korunk, XLII. évfolyam, 1983. 11. sz. 896-900.
71. Közösségkutatás és falutipológia. = Korunk, XLII. évfolyam, 1983. 5. sz. 378-382.
72. Élő történelem. = A Hét Évkönyve, 1984. 58-59.
73. Situația demografică a județului Cluj între anii 1857-1910. = Civilizația medievală și modernă românească, Cluj, 1985. 174-184.
74. A romániai magyar történetírásról (Nagy Áron néven). = História, IX. évfolyam, 1987. 3. sz. 29-31.
75. A jobbágyság a feudalizmus végén. = A Hét, XIX. évfolyam, 51. sz. 1988. december 15. 8.
76. Szomszédság és életmód a korábbi Erdővidéken. = Utunk, XLIII. évfolyam, 1988. december 30. 53. (2096.) sz. 4.

77. A mindennapi élet története. = Utunk, XLIV. évfolyam, 1989. április 28. 17. (2113.) sz. 6.
78. A feudális társadalmi létra alsó fokán. = A Hét, XX. évfolyam, 1989. március 30.
79. Nagyajtai Kovács István pályája. = Keresztény Magvető, 95. évfolyam, 1989. 4. sz. 215-226.
80. A civilizációtörténetről és falutipológiáról. = Harangszó a mélyből. Szerkesztette: Páll Árpád. Budapest, 1989. 134-140.
81. Székelyek tanácskozása 1848 őszén. = História, XII. évfolyam, 1990. 5-6. sz. 47-49.
82. Jakab Elck és szülőföld. = Korunk, II. évfolyam, 1990. 2. sz. 255-258.
83. Bözödi György történetírói munkássága. = Művelődés, XXXIX. évfolyam, 1990. 6-7. sz. 40-41.
84. Keressük Orbán Balázs titkait. = Háromszék, I. évfolyam, 1990. április 14. 95. sz. 4-6.
85. Teljességre törekvő történetkutatás. = A Hét, XXI. évfolyam, 5. sz. 1990. február 1. 8-9.
86. Újjászülető civilizációnk és kultúránk. = A Hét, XXI. évfolyam, 8. sz. 1990. február 22. 1-2.
87. Nélkülözhetetlen eseménytörténet. = A Hét, XXI. évfolyam, 1990. 12. sz. március 22. 1-2.
88. Társadalmi változások Erdélyben az 1848-as forradalom után. = Helikon, I. évfolyam, 1990. március 2. 9. sz.
89. Erdély átalakuló társadalmi 1848-1870 között (Nagy Áron álnéven). = A polgárosodás útján. Tanulmányok a magyar reformkorról. Szerkesztette: Szabad György. Budapest, 1990. 415-441.
90. Kivándorlás Erdélyből a századfordulón. = Korunk, III. új évfolyam, 1991. 12. sz. 1495-1500.
91. Erdély az 1848-as forradalom előtt (folytatásban). = A Hét, XXII. évfolyam, 9., 10., 11. sz. 1991. február 28., március 7., március 14.
92. A népi együttélés néhány kérdése. = Hítel, IV. évfolyam, 17. sz. 1991. augusztus 21. 16-19.
93. Széchenyi és Kolozsvár. = Helikon, II. évfolyam, 38. (90.) sz. 1991. szeptember 20. 1-2.
94. Széchenyi művei Erdélyben. = Látó, II. évfolyam, 9. sz. 1991. szeptember, 1038-1046.
95. A földtulajdon Erdélyben a XIX. században. = Korunk, III. évfolyam, II/6. 1991. június. 769-773.
96. A népi együttélés néhány kérdése. = História, XIV. évfolyam, 1992. 1. sz. 33.
97. Rövid székely történet. = Hítel, V. évfolyam, 1992. 11. sz. május 27. 16-25.
98. Ami hozzásegít jövőnk újragondolásához. = Korunk, IV. új folyam, 1992. 4. sz. 38-40.
99. Polgárosodás, etnikum, udvar. = Műhely, Győr, 1993. 41-47.
100. Mikó Imre. = História, XV. évfolyam, 1992. 5-6. sz. 54-56.
101. Wessclényi Miklós és a jobbágyfelszabadítás Erdélyben. = Művelődés, XLIII. évfolyam, 1993. 3. sz. 33-35.
102. Egy örök újrakezdő. Csutak Vilmos élete és munkássága I. = Helikon, IV. évfolyam, 1993. 13. (143.) sz. 13-14.; Helikon, II. V. 1993. 14. sz. 15.
103. Autonomia secuiească în 1931. = Cumpăna, 1994. 1. sz. 336-337.
104. Erdély civilizációja a dualizmus korában. = Magyar Tudomány, XXXIX. évfolyam, 1994. 1. sz. 20-21.

105. Forradalom és szabadságharc. = Erdélyi Magyarság, V. évfolyam, 1994. 17. sz. 17-22., 18. sz. 20-25.
106. Kolozsvár szerepköréi. = Korunk, új folyam 1994. 9. sz. 4-11.
107. Kossuth Lajos és a székelyek. = Századok, 128. évfolyam, 1994. 5. sz. 831-871.
108. Kossuth Lajos és a székelyek 1848-ban. = Erdélyi Tudományos Füzetek, 1994. 219. sz. 30-42.
109. Parasztok és nemcesek Erdély társadalmában a polgári átalakulás küszöbén. = Néprajzi Látóhatár, III. évfolyam, 1994. 3-4. sz. 1-11.
110. Kossuth Lajos a nemzet emlékeztetőben. = Korunk, új folyam 1994. 4. sz. 106-110.
111. Problema eliberării iobăgești din Transilvania I. = Anuarul Institutului de istorie din Cluj, XXXIII. évfolyam, 1994. 15-32.
112. Kossuth Lajos és a székelykérdés. = Debreceni Szemle, II. évfolyam, 1994. 2. sz. 252-268.
113. A korszerűsödő Kolozsvár. = Helikon, VI. évfolyam, 1995. 21. (203.) sz. 2. 22.
114. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület vándorgyűléscsinektörténetéből. = Művelődés, XLVIII. évfolyam, 1995. 8-9. sz. 73-76.
115. Az örménykérdés az 1790-1791-i erdélyi országgyűlésen. = Világtörténet, 1995. 4. sz. 19-23.
116. Magyar-román békekötés 1848-ban. = História, XVII. évfolyam, 1995. 3. sz. 16-18.
117. Mikó Imre. = Helikon, VI. évfolyam, 1995. február 20. 4. (186.) sz. 18.
118. Sajtó és történelem. = Újságíró Évkönyv, 1995. Marosvásárhely-Kolozsvár, 1995. 45-52.
119. Városjog és várostípusok a 19. századi Erdélyben. = A Hét, XXVI. évfolyam, 1995. 3. sz. 11-12.
120. Istoria populației maghiare din Transilvania. = Cumpăna, 1995. 2. sz. 297-300.
121. Népcesség és népcsedés Erdélyben a XIX. század második felében és a XX. század elején. = Korunk, III. folyam, 1995. 4. sz. 51-57.
122. Problema emancipării iobagilor din Transilvania în contextul european (II.). = Anuarul Institutului de istorie, din Cluj-Napoca, XXXVIII. évfolyam, 1995. 173-195.
123. Erdély önkormányzati kérdései az 1790-1791-i országgyűlésen. = Korunk, III. folyam, 1996. 8. sz. 81-85.
124. Az 1848-i agyagfalvi Székely Nemzeti Gyűlés összehívásának néhány kérdése. = Emlékkönyv Jakó Zsigmond nyolcvanadik születésnapjára, Kolozsvár, 1996. 168-176.
125. Hitelélet és polgárosodás Erdélyben a dualizmus korában. = Műhely, Győr, 1996. 4. sz. 18-25.
126. Kolozsvár vonzáskörzete a XIX. században. = Magyar Szemle, V. évfolyam, 1996. 2. sz. 199-216.
127. The Roles of Kolozsvár. = Render, I. évfolyam, 1996. 1. sz. 25-33.
128. Zsibó az 1821-es összeírás tükrében. = Torony Erdély kapujában. Tanulmányok Zsibó életéből. Zsibó, 1996. 20-30.
129. A hihetőség határai. Hány román halt meg Erdélyben 1848-1849-ben? = Szabadság, VIII. évfolyam, 1996. április 24. 93. sz. 3.
130. Wessclényi Miklós az unióról és a jobbágyfelszabadításról. = Kölcsey Társasági Füzetek, 8. sz. Wessclényi Emlékkülés. Szerkesztette: Takács Péter. Fehérgyarmat, 1996. 51-62.
131. Erdély paraszttársadalma a századfordulón. = História, XVIII. évfolyam, 1996. 5-6. sz. 33-34.
132. Erdély átalakuló-polgárosodó társadalma. = Agrármozgalmak Délkelet-Európában. Tanulmányok. Budapest, 1997. 61-69.

133. Az erdélyi határörrendszert kérdései az 1790-1791. évi országgyűlés és az udvar. = Habsburgok és Magyarország a XV-XVIII. században. (Tanulmányok) Szerkesztette: Barta János. Debrecen, 1997. 127-131.
134. Wessclényi Miklós feladatvállalása 1848 tavaszán (1848. március-május). = Előadások és tanulmányok Wessclényi Miklósról. Debrecen, 1997. 75-81. Szerkesztette: Takács Péter.
135. Berzenczey László az 1848-as forradalomban. = Maros megyei magyarság történetéből. Szerkesztette: Pál Antal Sándor. Marosvásárhely, 1997. 137-150.
136. Erdély magyarsága az önkényuralom korában. (1849-1867). = Korunk, III. folyam VIII/1. 1997. január. 65-75.
137. Desființarea iobăgiei în anul 1848 în Transilvania. = Modalități de prevenire a conflictelor interetnice. Cluj, 1997. 33-34.
138. Kolozsvár urbanizációja a dualizmus idején. = Híd a századok felett. Tanulmányok Katus László 70. születésnapjára. Budapest, 1997. 237-247.
139. Jakab Elek történetírásáról. = R. Várkonyi Ágnes Emlékkönyv. Budapest, 1997. 558-569.
140. A korszerűsödő Kolozsvár három évtizede. (1867-1900). = Kőfallal, sárpalánkkal... Rendi társadalom – polgári társadalom 7. kötet. Debrecen, 1997. 88-127.
141. A Székelyföld népessége és társadalma 1750-1850 között. = Magyarország történeti demográfiája (896-1995). Budapest, 1997. 241-249.
142. Társadalmi és nemzeti kérdés a kelet-közép-európai forradalmakban. = Forradalom és szabadságharc a Felső-Tisza vidékén. Nyíregyháza, 1998. 5-12.
143. A jobbágyszabadságadítás sajátosságai Erdélyben 1848-ban. = Szabó István Emlékkönyv. Szerkesztette: Rácz István. Debrecen, 1998. 327-337.
144. Csutak Vilmos, un cercetător de seamă al răscolului răkocien. = In Honorem Paul Cernavodan. București, 1998. 169-173.
145. A polgárháború előzményeiről. Urban ezredes Bécs-politikájának végrehajtója. = Korunk, III. folyam. IX/2. 1998. február 32-39.
146. Labolition du servage en 1848 en Transilvania = Transylvanien Review – Revue de Transylvanie, VII. (1998.) Nr. 2. 35-46.
147. Forradalom és szabadságharc Erdélyben. = Kisebbségkutatás, 7. évfolyam, 1998. 3. sz. 242-249.
148. Erdély törvényhozó országgyűlése 1848-ban. = Holmi, X. évfolyam, 1998. 5. sz. 684-693.
149. Erdély békés forradalma. = Rubicon, IX. évfolyam, 1998. 2. sz. 13-16.
150. Széchenyi és Erdély 1848-ban. = Kortárs, XLII. évfolyam, 1998. 6. sz. 32-38.
151. Két kolozsvári nemzeti program 1848 tavaszán. = Barátság, II. évfolyam, 2. sz. 1998. március 15. 2073-2076.
152. Csíkszék „pacifikálása” az agyagfalvi Székely Nemzeti Gyűlés után. = Hadtörténeti Közlemények, III. évfolyam, 1. sz. 1998. március. 114-127.
153. A jobbágyszabadságadítás megszüntetése Erdélyben. = Jobbágyszabadságadítás 1848. Szerkesztette: Varga János. Budapest, 1998. 44-54.
154. Erdély magyarsága az 1848-as forradalom és szabadságharc első szakaszában. = Történelmünk a Duna-medencében. Kolozsvár – Temesvár, 1998. 169-190.
155. A forradalom kezdetei Erdélyben. = Helikon, IX. évfolyam, 1998. 5. sz. 3-5.; folytatása: Helikon, IX. évfolyam, 1998. 6. sz. 16-18.
156. Wessclényi Miklós feladatvállalása 1848 tavaszán (1848. március-május). = Székelyföld, II. évfolyam, 1998. március, 71-82.

157. Erdély 1848 őszén. A polgárháború kezdetei. = Limes, XI. évfolyam, 1998. 4. I. kötet. 9-21.
158. Az agyagfalvi Székely Nemzeti Gyűlés. = Honismeret, XXVII. évfolyam, 1999. 1. sz. 23-35.
159. Amnesztia és számonkérés Erdélyben 1849 tavaszán. = Kisebbségkutatás, VIII. évfolyam, 1999. 2. sz. 200-207.
160. Berde Mózes. = Erdélyi Pantheon II., Marosvásárhely, 1999. 167-171.
161. Gábor Áron. = Erdélyi Pantheon II., Marosvásárhely, 1999. 162-167.
162. Gábor Áron. = Nagy képes millenniumi arcképcsarnok. Szerkesztette: Rácz Árpád. Budapest, 1999. 216-217.
163. A jobbágyszabadoítás sajátosságai Erdélyben. = Debreceni Szemle, VII. évfolyam, 1. sz. 1999. március. 9-13.
164. Jobbágyszabadoítás a Szilágyságban. = Szilágysági magyarok. Kolozsvár, 1999. 49-56.
165. Kőváry László. = Erdélyi Pantheon II., Marosvásárhely, 1999. 178-183.
166. Mikó Imre. = Erdélyi Pantheon II., Marosvásárhely, 1999. 128-133.
167. Mikó Imre. = Nagy képes millenniumi arcképcsarnok. Szerkesztette: Rácz Árpád. Budapest, 1999. 196-198.
168. A szabadságharc erdélyi sajátosságai. = Hitel, XII. évfolyam, 1999. március 3. sz. 25-33.
169. Székely századok. A székelyek rövid története. = Adalékok Barót történetéhez. Barót, 1999. 9-37.
170. A székely határórság az 1848-1849-es forradalomban. A határőrezredek útja Puchner generálistól Bem tábornokig. = Emlékkönyv Imreh István nyolcvanadik születésnapjára. Kolozsvár, 1999. 164-174.

Honismereti és közérdekű írások

1. Erdővidék – régen. = Falvak Dolgozó Népe, 1968. augusztus 21.
2. Un veac de la constituirea Asociației Generale a Muncitorilor din Timișoara. = Tri-buna, 1968. október 19.
3. Lupényi bányászarcok 1929-ben. = Előre, 1969. augusztus 17.
4. Amikor Kolozsvár csak saját borát itta. = Igazság, 1969. május 3.
5. Száz éve nyílt meg a Kolozsvár-Nagyvárad vasút. = Igazság, 1970. szeptember 5.
6. Dózsa György és népe. = Falvak Dolgozó Népe, 1970. október 7.
7. C. Dobrogeanu Gherca. = Falvak Dolgozó Népe, 1970. május 6.
8. Eftimie Murgu. = Falvak Dolgozó Népe, 1970. május 13.
9. Hogy égjén a világ az asszonyváró házakban. Szabálytalan vizsgálódás szülőfalumban. = Falvak Dolgozó Népe, 1970. szeptember 30.
10. Egy szociográfus öröksége (Braun Róbert). = Brassói Lapok, 1971. október 9.
11. Sok súlyos terű alatt. Ötven zágoni jobbágyszalád története. = Megyeci Tükör, 1971. június 20.
12. Resica fényei. = Igazság, 1971. július 4.
13. Györgyfalva – múlt és jelen. = Igazság, 1971. november 27.
14. Kolozsvári malmok régen és ma. = Igazság, 1971. július 18.
15. Tenyészállat-kiállítások és vásárok a régi Székely-Keresztúron. = Falvak Dolgozó Népe, 1971. december 1.
16. Egy régi aratás történetének ürügyén. = Falvak Dolgozó Népe, 1971. július 28.

17. Ily harcok dúlták rónáinkat. = Falvak Dolgozó Népe, 1971. augusztus 11.
18. Pásztorok (folytatásokban). = Falvak Dolgozó Népe, 1971. szeptember 22., 29., október 13.
19. A kolozsvári dohánygyár történetéből = Igazság, 1971. szeptember 26.
20. Székely-vándorlás a múltban. = Hargita Kalendárium, 1972. 162-169.
21. Munkásmozgalom-történet és történetírás. = A Hét, 1972. október 6.
22. Egy elfelejtett erdélyi történetész: Nagyajtai Kovács István. = Brassói Lapok, 1972. október 26.
23. Agrártörténet – művelődéstörténet. = Falvak Dolgozó Népe, 1972. október 4.
24. Népek tavasza. = Dolgozó Nő, 1973. április.
25. A Mátyás-szobor mércetci. = Igazság, 1973. április 14.
26. Kolozsvári Újság Petőfiért. = Igazság, 1973. április 21.
27. Az 1848-as forradalom és a kolozsvári sajtó. = Igazság, 1973. április 20., 21., 22.
28. Turistaparadicsom – de meddig? (Természetvédelem). = Igazság, 1973. május 10.
29. Hogyan szabadultak fel a jobbágyok Erdélyben? (sorozat). = Falvak Dolgozó Népe, 1973. július 6., 13.
30. Kisbaconi vízimalom (népi műemlék). = Falvak Dolgozó Népe, 1973. október 24.
31. Száz éves a Kolozsvár-brassói vasút. = Igazság, 1973. szeptember 29.
32. Történelmi örökség. = Utunk, 1974. május 31.
33. Az iparosodó Kolozsvár. = Igazság, 1974. július 3.
34. Egy év az 1850-ből. = Utunk, 1974. augusztus 2.
35. Az 1904-es vasutassztrájk és Kolozsvár. = Igazság, 1974. szeptember 11.
36. A kolozsvári Gondoskodó Társaság. = Igazság, 1975. június 29.
37. Az igazságkereső Varga Katalin. = Művelődés, 1977. augusztus 8.
38. Aratósztrájkok Biharban. = A Hét, 1977. 13. sz.
39. Élesd, 1904. = Bihari Napló, 1977. 5. sz.
40. A függetlenség diplomáciai előkészítése. = Utunk, 1977. május 6.
41. 1907. A harc jellege és formái. = A Hét, 1977. április 8.
42. Aratósztrájkok Bihar megyében a századfordulón. = A Hét, 1977. május 13.
43. 1907 történeti forrásai. = Igazság, 1977. április 3.
44. Bălcescu és Kossuth. = Dolgozó Nő, 1977. szeptember 9.
45. Az 1848-49-es forradalmi csemények Csík- és Háromszéken. = Hargita Kalendárium, 1978. 115-119.
46. Béketörténet 1948-49-ről. = Igazság, 1978. május 21.
47. Eliberarea iobagilor în revoluția de la 1848, în Transilvania. = Făclia, 1978. június 4.
48. Gábor Áron Kolozsváron. = Igazság, 1978. június 7.
49. Szakoktatásunk kezdetei. = Igazság, 1978. március 5.
50. Levélféle kertészeti és mezőgazdasági mérnök barátaimhoz (A régi gyümölcsösök védelmében). = A Hét, 1978. március 17.
51. A hazai iparfejlesztés múltjáról. = Igazság, 1979. október 30.
52. Pásztorok. = Kötések sodrásban, 1980. 83-97.
53. Nagyajtai történelmi mozaik. = Fórum (Sepsiszentgyörgy). A Megyei Tükör melléklete, 1980. december.
54. Váradi cszmecsere. = Utunk, 1981. június 28.
55. Székely kivándorlás Amerikába a XX. század elején. = Hargita Kalendárium, 1982. 37-41.

56. Nemzet és társadalom – ahogy Wesselényi Miklós látta. = Brassói Lapok, 1982. április 10.
57. Csutak Vilmos arcképe alá. = Fórum, 1984. március 16.
58. Történelem a családban. = Utunk, 1984. március 16.
59. Petelci István és a céhek. = Művelődés, 1985. október.
60. Vidám és szomorú szüretek a 19. században. = Utunk, 1988. november 4.
61. A történetírás felszabadulása. = Szabadság, 1989. december 28.
62. Mikó Imre – Erdély Széchenyije. = Művelődés, 1990. február.
63. Éljen a szabadság! = Székely Újság, 1990. március 15.
64. Mi volt az Erdélyi Gazdasági Egyesület? = Falvak Népe, 1990. február 24., illetve: Európai Idő, 1990. augusztus 1.
65. Mit tett az Erdélyi Gazdasági Egyesület? = Falvak Népe, 1990. március 31.
66. Kultúrák párbeszéde. = Szabadság, 1990. február 16.
67. Civilizációt az ipar mellé. = Háromszék, 1990. február 23.
68. Orbán Balázs emlékeztet. = Családi Tükör, 1990. 13. sz.
69. Széchenyi István és a nemzeti önismeret. = Székely Útkereső, 1990. július-augusztus.
70. 1848-1849 krónikája a korabeli kolozsvári magyar sajtóban. = Szabadság, heti folytatásban, 34 részben; 1990. június 15. – 1991. március 2-ig.
71. A segesvári csata és Pctőfi cleste. Folytatásban 3 részben. = Romániai Magyar Szó, 1990. augusztus 4. – augusztus 7.
72. Ünnepe és emlékeztet. = Romániai Magyar Szó, 1990. március 15.
73. Mátyás király emlékeztet. = Székely Útkereső, 1990. május.
74. Élesd – 1904. április 24. = Bihari Napló, 1991. december 11.
75. Ama bizonyos mikós szellem. = Háromszék, 1991. május 31.
76. 1848 tavasza Udvarhelyszéken. = Szabadság, Székelyudvarhely, 1991. március 15.
77. Széchenyi és Erdély. = Zalai Hírlap, 1991. november 21.
78. Az áldott anyaföldet nem elég szeretni. = Romániai Magyar Gazdák Évkönyve, 1991. 44-47.
79. Honismereti mozgalom a romániai magyarság körében. = Honismeret, XIX. évfolyam, (1991.) 5. sz.
80. Honismereti tevékenység az erdélyi magyarság körében. = Művelődés, 1992. 6. sz.
81. A városi önkormányzat – történelmi örökség. = Szabadság, 1992. február 7.
82. Turóczi Mózes Háromszék 1848-i szabadságharcában. = Háromszék, 1993. november 5.
83. A nemzetiségi kérdés Kossuth Lajos alkotmányterveiben. = Szabadság, 1994. március 14.
84. Mikó Imre gróf és a kolozsvári Nemzeti Színház. = Szabadság, 1994. november 3.
85. Drága honosaim! Széchenyi-cmléktábla Nagynyecden. = Erdélyi Magyarság, V. 1994. 6. sz.
86. Etnikum és történelem Erdélyben a XVIII-XIX. században. = Szabadság, 1995. augusztus 19.
87. Az erdélyi falu az 1819-1820. évi összeírás tükrében. = Erdélyi Gazda, 1995. február.
88. Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc emlékeztet. = Erdélyi Gazda, 1995. március.
89. Hogyan szabadultak fel a jobbágyságok 1848-ban? = Szabadság, 1995. június 14.
90. Mit kívántak a kolozsvári románok 1848 márciusában? = Szabadság, 1995. március 9.
91. A polgárháború és áldozatai 1848-1849-ben. = Szilágy, 1995. november 17.
92. Rövid kolozsvári banktörténet. = Szabadság, 1995. január 6.

93. Statisztika és önszerveződő társadalom. = Szabadság, 1995. február 15.
94. Háromszék 1848-49-ben. = Háromszék, 1996. március 13. – 1996. július 13. (86 részből álló sorozat, a Háromszék 1848-49-ben című könyvem újraközlése.)
95. 1848 márciusa Erdélyben. = Szabadság, 1996. 63. sz.
96. Egy sokat vitatott kérdésről. = Nagykároly és vidéke, 1996. július 3.
97. Intenții de înțelegere și împăcare în 1848-1849. = Dialog interetnic, 1996. március 20.
98. Erdély negyvennyolca. = Keresztény Szó, 1998. március.
99. Utam 1848-hoz. = Látó, 1998. március.
100. A Székelyföld közigazgatása 1848-ban. = Hargita Népe, 1999. február 26.
101. A székelyek rövid története (folyamatos közlés). = Nyugati Magyarság, 1999. szeptember, október, november, december.
102. A Székelyföld védelme. = Háromszék, 1999. július 3.
103. Egy székely szabadságharcos ágyúöntő. = Szabadság, 1999. július 17.
104. Enyed 1849-ben és a következmények. = A Hét, 1999. március 4.
105. Honvédkórházak Kolozsvárt 1849-ben. = Szabadság, 1999. január 20.
106. Március 15-e megünneplése 1849-ben Erdélyben. = Szabadság, 1999. március 13.
107. Petőfi a segesvári csatán. = Szabadság, 1999. július 31.
108. Kalotaszeg 1848-49-ben. = Kalotaszeg, 1999. október.
109. Törzsorvosi jelentés 1849-ből, a sebesültek ellátásáról és a hadikórházakról. = Művelődés, 1999. április.

Könyvismertetések

1. Táncsics Mihály: Életpályám. = Utunk, 1971.
2. Egy csokor művelődéstörténeti tanulmány (Benkő Samu: A helyzettudat változásai című könyvének ismertetése). = Igazság, 1971. október 24.
3. Kovászna megye. = Falvak Dolgozó Népe, 1971. július 25.
4. Deák Farkas naplója. = Igazság, 1972. október 18.
5. A rendtartó székely falu (Imreh István könyvének ismertetése). = Megyei Tükör, 1974. február 3.
6. Történelem cseményekben. = Utunk, 1976. július 9.
7. Bölcső és környéke (Tamási Áron életrajzi könyvéről). = Utunk, 1976. szeptember 17.
8. Vasile Goldiș és a nemzeti kérdés. = Utunk, 1976. december 10.
9. Hol maradt a forráskritika? = A Hét, 1976. február 13.
10. Művelődéstörténetünk útjai. = Korunk, XXXVII. évfolyam, 1978. 3. sz. 196-204.
11. Korszerű gazdaság és társadalomtörténet (Imreh István könyvének ismertetése). = Utunk, XXXV. évfolyam, 1980. 13. sz. 1-2.
12. Történelem az alapoknál (Csetri Elek és Imreh István könyvéről). = A Hét, 1980. 11. sz.
13. Élet és történelem (Beke György könyvének ismertetése). = Igaz Szó, 1981. 8. sz. 158-162.
14. Történelem és társadalom. = Utunk, XXVII. évfolyam, 1982. 28. sz. 1., 3.
15. Székely Oklevéltár. = Utunk, XXXVIII. évfolyam, június 24.
16. Wesselényi István kuruc kori naplója. = Korunk, 1983. 11. sz. 912-914.
17. Önéletírás és kortörténet. = Utunk, 1984. december 2.

18. Kőrösi Csoma Sándor (Csetri Elek könyvének ismertetése). = Művelődés, 1985. április.
19. Adattár és forrásmű (T. Szabó Attila: Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár IV. kötetéről). = Utunk, 1984. október 19.
20. Könyv és kenyér (Cseke Péter könyvéről). = Helikon, 1992. április 10.
21. Kászonszék egy évszázada (Imrch István és Pataki József könyvéről). = Helikon, 1993. 18. (148.) sz.
22. Két értékes könyv Bocskai Istvánról (Benda Kálmán: Bocskai István; Bocskai István levelek). = Református család, új folyam, 1994. 1. sz.
23. A szlovák kérdés a dualizmus korában (Szarka László könyvéről.) = Honismeret, XXIII. évfolyam, 1995. 6. sz. 101-103.
24. Ígretes könyvsorozat (Miskolczy Ambrus által szerkesztett Encyclopaedia Transilvanica könyvsorozatról). = Helikon, 1995. január 20.
25. A török világ Magyarországon (Rácz István könyvéről). = Helikon, 1996. augusztus 5.
26. Az erdélyi román iskolaalapítás nagy korszaka (Simion Retegan könyvéről). = Klio, 1996. 2. sz. 78-80.
27. Revoluția română din 1848-1849 (Gelu Neamtu könyvéről). = Klio, 1997. 1. sz.
28. Összegző könyv az erdélyi református népoktatás múltjáról (Sebestyén Kálmán könyvéről). = Confessio, 1997. 3. 123-125.
29. Hatalomváltás és magyar közoktatás Erdélyben (Balogh Júlia könyvéről). = Helikon, 1997. április 25.

Interjúk, előszók

1. Történetírás – anyagi alapokon, avagy a gazdaságtörténész elégtétele. = Igazság, 1973. július 28. (Kérdez: Muradin Jenő).
2. Ankét a Kriterion fehér-sorozatáról. = Korunk, 1975. 6. sz.
3. A paraszti életforma-váltás tanulságai. (Kérdez: Cseke Péter). = Falvak Dolgozó Népe, 1975. augusztus 13.
4. Megszólaló századok (Kérdez: Pászka Imre). = A Hét, 1980. június 27.
5. Jelenbe vetülő múlt (Kérdez: Vercs Gerzson). = Brassói Lapok, 1983. október 7.
6. Meg kell szólaltatnunk a tanúkat (Kérdez: Czégő Zoltán). = A Hét, 1985. június 13.
7. A történetírásról (Kérdez: Krajnik Nagy Károly). = Brassói Lapok, 1989. december 28.
8. Haza kell találni. (Kérdez: Medve Imola). Magyar Hírlap, 1990. január 13.
9. Kommunizmin aika historiaa Suurempi syy kaunaar (Kérdez: Visa Vilkmán). = Savon Sanomat, 1990. 122. sz.
10. Erdély Széchenyiye (Kérdez: Bardócz Sándor) = Szabadság, 1991. március 15.
11. A történésznek mindig a tudomány a fontos. (Kérdez: Rostás Zoltán). = A Hét, 1992. szeptember 3.
12. A cenzúra megszűnt, a félelem még nem. (Kérdez: Beke György). = Mérték, I. évfolyam, 10. sz. 1992. november 8. 3.
13. Romániában szelektív módon kezelik 1848-49 tényét. (Kérdez: Lengyel András György). = Magyar Hírlap, 1992. október 6.
14. A székelység a magyarság védőpajza volt. (Kérdez: Vitéz Ferenc). = Hajdú-Bihari Napló, 1994. április 19.
15. Múltról, jelenről, lehetséges jövőről. (Kérdez: Balázs Sándor). = A Hét, 1995. június 9., június 16.

16. Polgárosodás Erdélyben. Megőrzött kiváltságok (Kérdez: Szakál Gyula). = Magyar Nemzet, 1995. szeptember 11.
17. Történelem a politikában. (Kérdez: Gazda Árpád). = Erdélyi Napló, 1996. május 29.
18. Az erdélyi magyarság története. (Kérdez: Aniszi Kálmán). = Kapu, 1998. 5. sz.
19. A miénk helyére bevonul egy másik történelem (Kérdez: Aniszi Kálmán). = Napi Magyarország, 1998. április 25.
20. A hétköznapiok története más, mint a forradalomé (Kérdez: Tanczos Vilmos). = Székelyföld, 1998. március.
21. Pályája csúcsán múltunk egyik kutatója. (Kérdez: Ördög I. Béla) = Szabadság, 1999. december 21.
22. Nem jött el, de már nálunk is kopogtat a másság tisztelete. (Kérdez: Gazda Árpád). = Krónika, hétfői melléklete: Szempont, 1999. december 24.
23. Előszó Mikó István: Vár állott, most kőhalom című kötetéhez. Kolozsvár, 1996. 3-4.
24. Előszó a Történelmünk a Duna-medencében című kötethez. Kolozsvár – Temesvár, 1998. 1.
25. Ajánlás Demeter László: Erdővidék a szabadságharcban. 1848-49. Barót, 1998. 7.
26. Előszó A szilágysági magyarok című kötethez. Kolozsvár, 1999.